

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2010.gada 24.maijā Nr.1-5/115

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei K.Krūmai**
Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par Tiesībsarga viedokli lietā Nr.2010-11-01

2010.gada 19.aprīlī Tiesībsargs ir saņēmis vēstuli ar lūgumu izteikt viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu Nr.2010-11-01 „Par Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – „Satversme”) 92.pantam”.

Satversmes 92.pants nosaka, ka „ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā [...] Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”, savukārt apstrīdētā norma – Administratīvā procesa likuma (turpmāk tekstā – „APL”) 18.panta ceturtā daļa – nosaka, ka „administratīvajās lietās, kas adresātam ir sarežģītas, pēc iestādes vai tiesas lēmuma, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, tās pārstāvim izmaksā atlīdzību no valsts budžeta. Atlīdzības apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets¹”.

Izvērtējot Administratīvās apgabaltiesas izteikto lūgumu, jāsecina, ka, pirmkārt, konstitucionālajā sūdzībā ir apstrīdēta nevis atsevišķu APL 18.panta ceturtās daļas vārdu, bet gan visa APL 18.panta ceturtās daļas atbilstība Satversmes 92.pantam, t.i., pantā noteiktais regulējums, ka iestāde un tiesa vērtē jautājumu par administratīvā procesa izdevumu atlīdzību tikai fiziskās personas pārstāvim, ņemot vērā personas mantisko stāvokli, gadījumos, ja administratīvā lieta bija sarežģīta, otrkārt, sūdzības

¹ Vēsturiski atskatoties uz APL 18.panta ceturtās daļas redakciju, jāteic, ka 2001.gada 25.oktobrī Saeimā pieņemtā APL, kas stājās spēkā 2003.gada 1.jūlijā, 18.panta ceturtā daļa noteica, ka „sarežģītās administratīvajās lietās pēc iestādes vai tiesas lēmuma fiziskās personas pārstāvim izmaksā atlīdzību no valsts budžeta. Atlīdzības apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets”. No minētā jāsecina, ka sākotnēji 18.pants, kas regulē administratīvā procesa izdevumu apmaksu un atmaksu, neparedzēja tiesai vai iestādei, vērtējot jautājumu par pārstāvja sniegtās palīdzības atlīdzināšanu, ņemt vērā mantiskā stāvokļa aspektu.

pamatā ir Administratīvās apgabaltiesas secinājums tiesvedībā esošajā lietā, ka „personai, kura nav maznodrošināta vai trūcīga, vai kuras lietu tiesa vai iestāde nav atzinusi par sarežģītu, vai kura vēlas pārstāvēt tiesā pati sevi, izmantojot profesionālu juristu sagatavotos dokumentus vai sniegtās konsultācijas, vai kura piekritusi lietas izskatīšanai rakstveida procesā, vai apstrīdēšanas process iestādē neparedz lietas izskatīšanu mutvārdos, nepastāv iespēja saņemt atlīdzinājumu par juridiskās palīdzības izmaksām, arī gadījumā, ja iestādes izdots administratīvais akts vai faktiskā rīcība ir atzīta par prettiesisku”. Administratīvās apgabaltiesas ieskatā tādējādi tiek ierobežotas privātpersonas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā, kā arī ierobežotas tiesības saņemt juridisko palīdzību.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir norādījusi, ka valstij jānodrošina personas pamattiesību aizsardzība tik efektīvi, cik iespējams². Ja valsts nosaka tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu, precīzāk ierobežojumam saņemt juridisko palīdzību un atlīdzību par to, tam jābūt noteiktam likumā vai uz likuma pamata, leģitīmā mērķa sasniegšanai un jābūt samērīgam un nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā.

Ņemot vērā apstākli, ka valsts ir Satversmes 92.pantā nostiprinājusi ne tikai tiesības uz advokāta palīdzību indivīdam, bet arī nostiprinājusi tiesības nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu, svarīgi būtu konstatēt, vai valsts normatīvajā regulējumā ir izveidojusi efektīvu mehānismu, kādā tiesas procesā iesaistīts indivīds tiesību aizskāruma konstatēšanas gadījumā var piedzīt procesa izdevumus, tostarp arī par juridisko palīdzību.

Gan civilprocesā, gan kriminālprocesā šāds regulējums ir noteikts. Arī administratīvajā procesā līdzās APL 18.pantam, kas nosaka tiesības prasīt personas pārstāvim atlīdzību, un APL 8.nodaļai „Atlīdzinājumi”, kas nosaka indivīda tiesības prasīt atlīdzināt personisko, morālo kaitējumu un mantiskos zaudējumus³, ir pieņemts likums „Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtība”. Augstāk minētais normatīvais regulējums, tulkojot to sistēmiski un teleoloģiski saistībā ar Satversmes 92.pantu, ļauj ikvienam indivīdam saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā un neierobežo tiesības saņemt juridisko palīdzību, jo tiesa, spriežot taisnīgu tiesu, nav saistīta tikai ar APL 18.panta⁴ regulējumu.

Jāatzīst, ka APL likuma 18.panta ceturtā daļa, ņemot vērā 2004.gada 24.augusta MK noteikumos Nr.735 atšķirīgi noteikto subjektu loku un termiņu salīdzinājumā ar likuma „Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu

² ECT 1975.gada 21.februāra spriedums lietā „Golder v. United Kingdom”.

³ Mantiskajos zaudējumos tiek ietverta arī zaudējumi, kas radušies saistībā ar juridisko palīdzību.

⁴ Apstrīdētā norma šobrīd ir gramatiski formulēta tādējādi, ka uzliek tiesai par pienākumu vērtēt katru atsevišķu gadījumu gan no tā aspekta, cik sarežģīta ir lieta, gan no tā aspekta, kāds ir administratīvajā procesā iesaistītās personas materiālais stāvoklis. Ja vērtējot administratīvās lietas sarežģītības pakāpi tiesai būtu jāvērtē atsevišķā indivīda spējas ar viņam piemītošajām zināšanām, iemaņām sagatavoties un pārstāvēt savas aizskartās intereses procesā, tad aktuāls būtu jautājums, kādēļ šajā vērtējumā būtu jāņem vērā mantiskais stāvoklis, ja atlīdzības apmērs par pārstāvja pienākumu veikšanu MK noteikumos Nr.735 „Noteikumi par atlīdzības izmaksas kārtību un tās apmēru fiziskās personas pārstāvim administratīvajā lietā, kas adresātam ir sarežģīta” ir fiksēts lielums.

atlīdzināšanas kārtība” 5. un 17.pantu, var radīt tiesām grūtības atlīdzinājuma noteikšanā, tomēr tas nav pamats atzīt APL 18.panta ceturto daļu par neatbilstošu Satversmes 92.pantam, ja tiesas piemērojot tiesību normas ir tiesīgas tās tulkot, un tām ir saistoša APL 15.panta astotā daļa.

Uzskatu, ka Saeima atbildes rakstā ir pamatoti norādījusi uz to, ka lieta neskar apstrīdētās normas konstitucionalitāti un to būtu iespējams pilnībā atrisināt, veicot apstrīdētās normas interpretāciju un piemērošanu.

Bez tam uz Satversmes tiesas papildus uzdotajiem jautājumiem, vēlos sniegt sekojošas atbildes:

* uz otro jautājumu – viedoklis, ka līdz Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtības likuma spēkā stāšanās brīdim APL 92.pantā minētie mantiskie zaudējumi neaptvēra juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzinājumu, ir aplams, jo APL 92.pants līdz 2005.gada 17.martam noteica, ka „ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstīgu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību”, un saskaņā ar APL 97.pantu un Civillikuma normām persona varēja argumentēt juridisko palīdzību kā mantiska rakstura zaudējumu un lūgt iestādi vai tiesu atlīdzināt radušos izdevumus,

* uz trešo jautājumu – uzskatu, ka administratīvajā lietā, kurā tika iesniegts pieteikums Satversmes tiesā, ir pamats piemērot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtības likumu, jo noteicošs būs pieteikuma iesniegšanas brīdis un tobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums,

* uz ceturto jautājumu – regulējuma trūkumam, t.i., faktam, ka Ministru kabinets nav pieņēmis noteikumus, kas minēti Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtības likuma 7.panta trešajā daļā, nav izšķiroša nozīme lietas izspriešanā. Saskaņā ar APL 15.panta divpadsmito daļu „iestāde un tiesa nedrīkst atteikties izlemt jautājumu, pamatojoties uz to, ka šis jautājums nav noregulēts ar likumu vai citu ārējo normatīvo aktu (iestāžu un tiesu juridiskās obstrukcijas aizliegums). Tās nedrīkst atteikties piemērot tiesību normu, pamatojoties uz to, ka šī tiesību norma neparedz piemērošanas mehānismu, ka tas nav pilnīgs vai nav izdoti citi normatīvie akti, kas tuvāk regulētu attiecīgās tiesību normas piemērošanu”. Tiesai normatīvā regulējuma trūkuma gadījumā ir tiesības piemērot analogijas metodi, vispārējos tiesību principus un balstīt lēmumu uz judikatūru,

* uz piekto jautājumu – lai arī objektīvās izmeklēšanas princips (APL 103.pants) paredz tiesai pienākumu noskaidrot lietas apstākļus un dot tiem juridisku vērtējumu, ne vienmēr pieteicējam administratīvajā procesā pietiks ar faktu izklāstu pieteikumā. Pierādīšanas procesā pieteicējam jānorāda ne tikai uz faktiem, uz kuriem pamatoti viņa prasījumi⁵, bet arī jāargumentē, kādēļ atbildētājs ir pārkāpis personas tiesības vai aizsargātās intereses. Šāda argumentācija sarežģītākos gadījumos nav iedomājama bez juridiska apsvērumu izklāsta, tādēļ objektīvās izmeklēšanas principu nevar uztvert kā tādu, kur pieteicējam ir jānorāda tikai uz nelabvēlīgo lēmumu

⁵ APL 150.panta trešā daļa, 161.panta pirmā daļa.

vai prettiesisku faktisko rīcību. Juridisko apsvērumu izklāstam ir nepieciešamas specifiskas zināšanas, tādēļ nav pieļaujama juridiskās palīdzības nenovērtēšana pieejas tiesai nodrošināšanā, jo tas var būtiski aizskart indivīdam garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu⁶. Uzskatu, ka aplami būtu uzskatīt, ka APL 18.panta ceturtā daļa būtu traktējams tādējādi, ka atlīdzība pārstāvim maksājama, ja persona ir atzīta par trūcīgu vai maznodrošinātu. Juridiskā palīdzība ir nepieciešama ne tikai personām, kuras nespēj apmaksāt sniegto juridisko pakalpojumu, juridiskā palīdzība var būt nepieciešama arī fiziskām un juridiskām personām, kuras savu zināšanu un iemaņu dēļ nav gatavas aizstāvēt un pārstāvēt (zinoši izmantot ar likumu piešķirtās procesuālās tiesības) savas intereses tiesā vai iestādē sarežģītās lietās. Piemēram, varētu minēt lietas, kas skar konkurences tiesības, būvniecības un nodokļu jautājumus, vides aizsardzības jomu u.c. Uzskatu, ka tiesai tiesvedības procesā, konstatējot pārkāpumu un piemērojot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtības likumu, lemjot par prettiesiskā administratīvā akta vai prettiesiskās faktiskās rīcības nodarīto mantisko zaudējumu, personisko vai morālo kaitējumu atlīdzināšanu, ir pienākums atlīdzināt juridiskās palīdzības izmaksas vismaz tādā apmērā, kāds bija noteikts 2006.gada 6.novembra MK noteikumu Nr.920 „Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības veidiem, maksimālo stundu skaitu, samaksas apmēru un kārtību” 7.punktā, kā arī paredzēt iespēju saņemt diferencētu, proti, lielāku atlīdzību par juridisko palīdzību, ja lieta ir bijusi ļoti sarežģīta.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Tivaņenkova 67686768

---

⁶ Faktu, ka pieeja tiesai, kuru jānodrošina ikvienam indivīdam, ir saistīta ar personas spēju saņemt juridisko palīdzību, ir apstiprinājis arī LR Augstākās tiesas Senāts 2005.gada 30.augusta lēmumā lietā Nr.SKA-346.